

EMIL CIORAN: LIVING THE REMOTENESS

Ileana Tănase

Assoc. Prof., PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: Living the remoteness is exile – whether spatial or temporal. Emil Cioran experienced both types. He left for Paris, the place where he would actually become famous, but he continued to go back in time, towards the lost paradise of his childhood, in the country named Romania. And he did so, each time, merely mentally, constantly carrying with him the bitterness of a despair turned into the obsession and philosophical theory of he who discovers the nothingness behind the being. He states it bluntly, in his own typical manner: "Pourquoi avoir quitté Coasta Boacii?"

Keywords: exile, remoteness, bitterness, going back in time

Trăirea departelului înseamnă exil – spațial sau temporal. Emil Cioran le-a trăit pe amândouă. Cu patima orgoliului și a unei mândrii nemăsurate care i-au interzis să aibă convingerea că este omul unui loc / timp anume. Chiar alegând Franța ca țară a geografiei exilului său, gânditorul Cioran a negat cu obstinație orice repatriere ca fixare spațială. În *Amurgul gândurilor* el o spune explicit:

“Despatrierea lăuntrică este climatul absolut pentru gândurile fără rădăcini. Nu atingi inutilitatea măreață a duhului atâta vreme cât ai un loc în lume. Gîndești întotdeauna din lipsa unei patrii. Neavînd granițe, spiritul n-are unde să te închidă. De aceea, gânditorul este un emigrant în viață.”¹

Începutul “despatrierii lăuntrice” s-a produs, în itinerariile vieții lui Emil Cioran, odată cu plecarea la Sibiu care va marca ruperea de o lume străveche, oarecum primitivă (așa cum, la un moment dat, avea să i se dezvăluie copilăria petrecută la Rășinari). Cu sentimentul că, deși în țara sa, se afla cumva, totodată, în străinătate, Emil Cioran trăiește, la Sibiu, între două civilizații, fapt datorat în mare măsură frecventării bibliotecii de limbă germană. Așa încât, ajuns mai târziu la Berlin cu o bursă Humboldt, percepțiile nu-i vor apărea deloc ca ale unei lumi complet noi. Iar când, abandonând pentru o lună Berlinul spre a merge la Paris, are, premonitoriu, revelația “căderii în viitor”, tânărul Cioran începe să fie răvășit de obsesia Franței și, mai ales, a capitalei acesteia unde nu putea ajunge decât tot cu o bursă de studii, de data aceasta obținută de la Institutul Francez din București față de care se angajează cu promisiunea unei teze de doctorat în filozofie. La Paris se specializează imediat după terminarea războiului (1944) în literatură română veche; pe vremea aceea consulta, cu precădere, la biblioteca Bisericii române, scrieri de sorginte religioasă. Dar dându-și seama că nu mai voia să se întoarcă vreodată în România și că specializarea aceasta nu-i va mai servi pe viitor la nimic, devine conștient că trebuia s-o rupă cu trecutul, ceea ce impunea renunțarea la limba maternă. Nu mai putea să continue cu limba română cât timp opțiunile sale mergeau înspre o nouă viziune, aceea de a scrie în limba franceză. Schimbarea survenită s-a întâmplat cu o rapiditate neobișnuită în timp ce traducea din Mallarmé și, astfel, pus în fața “înfruntării” directe dintre resursele de poeticitate a două limbi distincte (chiar dacă de aceeași origine), trăiește dureros experiența transpunerii cu pierderile semantice inerente de la o limbă la cealaltă. Este momentul când, asaltat de luciditatea iminentei pierderi de identitate,

¹Cioran E., 1991, *Amurgul gândurilor*, București, Humanitas, p. 193.

conștientizează că eliberarea de trecut presupunea, în primul rând, saltul desprinderii de vechea limbă.

“Căci dacă limba este limită care ne conferă o identitate în ordinea spiritului, părăsirea unei limbi înseamnă a-ți da altă limită (*finis*), altă de-finiție; pe scurt, *changer d’identité*. Fenomenul este atât de abrupt, încât echivalează cu o moarte și cu reîncarnarea în alt trup lingvistic”.²

Însă compararea celor două idiomuri nu i-a cauzat numai neajunsuri; Emil Cioran a descoperit, în repetate rânduri, o limbă română de o inegalabilă poeticitate:

“Limba noastră e cea mai poetică din câte cunosc sau intuiesc. Ce noroc și totuși ce nenorocire. Un popor condamnat la izolare.”³

“Limba noastră e una dintre cele mai expresive. Am fost adânc mișcat zilele trecute, când am dat peste *Căci te priveam cu ochi păgîni – păgîni* e tulburător și nu are forță decît în românește. Ce absurditate să scrii în limbile astea «civilizate», convenționale”.⁴

“Înfruntarea” dintre două limbi ascunde în egală măsură și o confruntare între două lumi: îndepărtarea față de spațiul geografic inițial îi conferă privirii o mai pătrunzătoare cuprindere prin aspirația către obiectivitate. Nu este cazul lui Emil Cioran care, atât pe vremea când se afla în România, cât și după ce o va fi părăsit, a continuat să-și vadă țara într-o singură lumină, a “nenorocului istoric”.

La zece ani după sosirea la Paris (1947), Cioran trimitea spre publicare la editura Gallimard manuscrisul primei sale cărți în limba franceză, *Précis de décomposition*. Aceasta venea după ultima carte în limba română, *Îndreptar pătimas*, redactată între anii 1940- 1944 (celelalte cinci fuseseră scrise și publicate în România).⁵

Căpătase deja ușurința necesară scrisului în limba franceză după ce, ani buni, salahorise, ca nimeni altul, în tainele acesteia. Definiția pe care o dăduse limbii franceze ca “amestec de cămașă de forță și salon” spunea totul în privința reușitei de a o folosi: ca să ajungă la “salon”, adică la finețea cultivării unui spirit elevat, trebuia ca mai întâi să treacă prin etapa “cămășii de forță”, a disciplinării noilor configurații de gândire și de exprimare într-o limbă “pentru juriști și logicieni”, cum însuși o numise. Referitor la prima sa carte în limba franceză, Cioran afirma:

“*Tratatul* era o explozie. Scriindu-l, aveam impresia că mă eliberez de un sentiment de apăsare sub povara căruia n-aș fi putut s-o duc multă vreme; trebuia să respir, trebuia să *explodez*. Simțeam nevoia unei explicații decisive, nu atât cu oamenii, cît cu existența în sine: mi-ar fi plăcut s-o chem la luptă dreaptă, fie și numai pentru a vedea *cine* pe cine va învinge. Eram, ca să fiu sincer, aproape sigur că voi fi mai tare, că e cu neputință să triumfe ea. S-o încolțesc, s-o pun cu spatele la zid, s-o reduc la neant cu ajutorul unor raționamente frenetice și cu accente amintind de *Macbeth* și Kirilov – iată care-mi erau ambiția, ținta, visul, programul fiecăreia din clipe.”⁶

Concursul destinat să premieze cel mai bun manuscris francez al unui străin se terminase cu succesul răsunător al scriiturii lui Emil Cioran, primită elogios de vocile ilustre ale timpului (André Maurois, Claude Mauriac, Jules Romains ș.a.), ca și de presa care îi dedica pagini elogioase prin condeiul lui Maurice Nadeau:

²Liiceanu G., 1995, *Itinerariile unei vieți: E. M. Cioran*, București, Humanitas, p. 40.

³Cioran E., 1995, *Scrisori către cei de-acasă* (Scrisoare către Aurel Cioran, 27 noiembrie 1976), București, Humanitas, trad. din franceză de Tania Radu.

⁴*Ibid*, Scrisoare către Aurel Cioran, 23 februarie 1979.

⁵Acestea sunt, în ordine cronologică, *Pe culmile disperării* (București, Fundația pentru literatură și artă, 1934), *Schimbară la față a României* (București, Ed. Vremea, 1936), *Cartea amăgirilor* (București, Ed. Cugetarea, 1936), *Lacrimi și sfinți* (tipăritură privată, 1937), *Amurgul gândurilor* (Sibiu, Ed. Dacia Traiană, 1940).

⁶Cioran E., 2003, *Exerciții de admirație*, trad. de Emanoil Marcu, București, Ed. Humanitas, p. 202.

“Iată-l deci pe cel pe care-l așteptam, profetul vremurilor concentraționare și al suicidului colectiv, cel căruia toți filozofii neantului și ai absurdului îi pregăteau venirea, adevăratul aducător al relei vestiri. Să-l salutăm și să-l privim mai de aproape: el va depune mărturie pentru epoca noastră.”⁷

Nadeau sintetiza vîna talentului recent descoperit despre care mărturisea că șocase prin intensitatea țipătului unei ființe suferinde aflate parcă dincolo de “marile locuri comune ale disperării”. De fapt, Cioran relua frenezia răfuielii din prima sa carte de debut în limba română, *Pe culmile disperării*, aspect reliefat de spiritul atât de pătrunzător al filozofului însuși:

“Felul meu de a vedea lucrurile nu s-a schimbat totuși fundamental; ceea ce neîndoielnic s-a schimbat este *tonul*. Rar se întâmplă ca fondul unei gândiri să se modifice în mod real; în schimb, se metamorfozează întorsătura frazei, fațada, ritmul.”⁸

Voluptatea contradicției, Cioran o manifestă și în viața de zi cu zi: toată vâlva stârnită în jurul *Tratatului*⁹ și a operelor care i-au urmat îi va aduce premii substanțiale – Rivarol, Sainte-Beuve, Combat, Nimier pe care, cu excepția primului, le va refuza. Explicația gânditorului este într-un acord desăvârșit nu numai cu filozofia ce răzbate din scrieri, ci și cu modul în care a înțeles să trăiască:

“Nu poți scrie o carte precum *Neajunsul de a te fi născut* și apoi să încasezi un premiu literar.”¹⁰

Refuzului de a se pleca în fața clișeelelor de orice fel i se adaugă și acela de a se considera înțeles “prea devreme” de către un public mult prea aproape de el. Și în această privință Cioran cultivă *departele*, preferând mai degrabă o bună primire a cărților sale de către un public din Spania, Italia, Germania, Japonia sau America decât de către cel francez.

Trăirea *departelui* îl așază atât în afara unui spațiu precis cât și în afara unui timp anume. A nu voi nicicum să se fixeze pe o coordonată fermă devine regulă de căpătâi. “Nevoia” sau “dorul de ducă” va fi corolarul filozofiei circumscrise unui singur cuvânt: *Altceva*

“Și acest *Altceva* e patima fatală a omului”.¹¹

Alegând paradigma lui *Altceva*, gânditorul pledează pentru o filozofie a “posibilității nesfârșite” interpretabilă ca imposibilitate de a se fixa:

“Nu-i loc sub soare ca să mă rețină și nici umbră să mă adăpostească, fiindcă spațiul devine vaporos în avântul rătăcirilor și-n fuga nesățioasă. Ca să rămâi undeva, ca să-ți ai “locul” tău în lume, trebuie să fi împlinit miracolul de a te fi aflat în vreun punct al spațiului, negîrbovit de amărăciune. Când te găsești într-un loc nu faci decît să te gîndești la altul, încît nostalgia se conturează organic într-o funcție vegetativă. Dorința de *altceva*, din simbol spiritual, devine natură.”¹²

Natura despre care vorbește Cioran reprezintă aici firea omului, contradictorie în nestatornicia ei, concluzie la care ajunge după ce, în prealabil, a proiectat în fuga timpului fuga de sine:

“Copil, n-ai avut stare. Bătut-ai cîmpii. Te-ai vrut în afară, departe de casă, departe de-ai tăi. Clipeai zburdalnic spre marginea văzduhului și rotunjeai cerul după măsura

⁷Nadeau M., in *Combat* din 29 septembrie 1949.

⁸Cioran E., *Exerciții de admirație*, ed. cit., pag. 201.

⁹*Syllogismes de l'amertume* (1952), *La tentation d'exister* (1956), *Histoire et utopie* (1960), *La chute dans le temps* (1964), *Le mauvais Démiurge* (1969), *De l'inconvénient d'être né* (1973), *Ecartèlement* (1979), *Exercices d'admiration* (1985), *Aveux et anathèmes* (1987).

¹⁰Cioran E. in Liiceanu G., 1995, op. cit., p. 56.

¹¹Cioran E., 1991, *Amurgul gîndurilor*, București, Ed. Humanitas, p. 111.

¹²*Ibid.*, p. 25.

rîvnirilor nostalgice. Sărind din copilărie în filozofie, anii ți-au mărit oroarea așezării. Gîndurile au luat lumea în cap. Nevoia de ducă a intrat în noțiuni.”¹³

De dorul sau de nevoia de ducă, Cioran este muncit chiar și atunci când părea cel mai aproape de a se fi stabilit pentru totdeauna în locul proiectat odinioară ca idealul fixării: Parisul. Numai că, între timp, Parisul ideal lăsase locul unei metropole aflate în zona de crepuscul, de declin al unei civilizații care, odinioară, însemnase totul pentru el. Și astfel, prin dorul de ducă, *departele* îl asaltează din nou. Nemulțumit de zădărnicia sorții al cărei “stăpân înfrânt” se simte, este ademenit de fantezmele vârstei dintâi: întoarcerea în timp îi proiectează frânturi de început de drum când, cu elanul vârstei, se voia cuceritorul lumii:

“Cezar? Don Quijote? Pe care dintre ei, în înfumurarea mea, voiam să mi-l aleg ca model? N-are importanță. Fapt este că, într-o zi, cândva, de pe un meleag îndepărtat, am pornit să cuceresc lumea, toate perplexitățile lumii...”¹⁴

Că plecând de la Paris Cioran a surprins lumea culturală prin delirul de luciditate cu care și-a strigat neliniștile metafizice – ține deja de domeniul evidenței. Dar tot la Paris, aceeași luciditate îl va face să reconsidere valorile existenței pe care le va dezlega de orice atingere a contingentei:

“Cred astăzi că ar fi fost mult mai bine pentru mine dacă aș fi rămas ajutor de cioban în micul sat din care provin. Aș fi înțeles esențialul la fel de bine ca și acum. Aș fi fost acolo mai aproape de adevăr [...] Ar fi fost mai bine să trăiesc în preajma animalelor, cu oamenii simpli, în speță ciobanii. Atunci când mă duc în locuri cu totul primitive, deci când vorbesc cu oamenii simpli de tot, am mereu impresia că adevărul se găsește la *acești* oameni [...] Cultura, civilizația nu sunt necesare pentru ceea ce este esențial. Ca să înțelegi natura și viața nu trebuie să fii cult.”¹⁵

Într-una din scrisorile adresate fratelui său Aurel, scriitorul avusese, încă din anii '70, premoniția legată de autenticitatea adevărului existenței, pe care îl ridică la rang de *adevăr ultim* al vieților noastre:

“Cu cât ești mai primitiv, cu atât ești mai aproape de înțelepciunea originală, pe care civilizațiile au pierdut-o. [...] Oricare cioban de la noi e mai filozof decât orice intelectual de pe aici”.¹⁶

După ce a căutat și găsit țara de adopțiune, Emil Cioran a ales să se întoarcă – însă numai ca proiecție ideatică – la origini, acolo unde omul, neatins de aparențele binefacierilor tehnice ale civilizației, se așază față în față cu propria-i imagine și se lasă pradă dezarmantei sincerității. Dar ca să accepte calea întoarsă, era iminent ca mai întâi s-o ia “razna” (cuvânt desemnând o realitate care i-a fost atât de dragă), căci numai astfel putea compara și alege.

Alternativa lui *altceva* se dovedise absolut necesară ca să parcurgă și drumul invers și să sfârșească prin a se întreba, buimac și resemnat, *Pourquoi avoir quitté Coasta Boacii?*

BIBLIOGRAPHY

- 1.Cioran E., 1991, *Amurgul gîndurilor*, București, Ed. Humanitas.
2. Cioran E., 1992, *Silogismele amărăciunii*, București, Ed. Humanitas.
3. Cioran E., 1993, *Convorbiri cu Cioran*, București, Ed. Humanitas.
4. Cioran E., 2003, *Exerciții de admirație*, București, Ed. Humanitas.
5. Liiceanu G., 1995, *Itinerariile unei vieți: E. M. Cioran*, București, Humanitas.

¹³Ibid., p. 104.

¹⁴Cioran E., *Silogismele amărăciunii*, București, Ed. Humanitas.

¹⁵Cioran E., 1993, *Convorbiri cu Cioran*, București, Ed. Humanitas, p. 154.

¹⁶Cioran E., 1995, *Scrisori către cei de-acasă* (Scrisoare către Aurel Cioran, 6 aprilie, 1972), București, Ed. Humanitas.

6. Nadeau M., in *Combat* din 29 septembrie 1949.